

Резюмета
на научните трудове на доц. д-р Даниела Тотева Стойчева,
представени за участие в конкурса за професор по научно
направление 1.3. Педагогика на обучението по чужд език (немски
език), обявен от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и
публикуван в ДВ бр. 100/20.12.2011 г.

За участие в конкурса за професор по научно направление 1.3. Педагогика на обучението по чужд език (немски език) са представени общо 38 публикации от периода 1998 – 2011 г., които обхващат различни изследователски области от теорията и практиката на чуждоезиковото обучение. Представените трудове са плод на научно-изследователската ми дейност във връзка с моите научни интереси и проучвания в областта на методиката на чуждоезиковото обучение (и по-конкретно в обучението по немски език) и във връзка с теоретичните курсове, които съм разработила и преподавам в образователно-квалификационната степен “бакалавър” и “магистър” и желанието ми да изследвам по-задълбочено и по-обхватно съответната проблематика.

Научните публикации обхващат различни изследователски области, които могат да се обобщят в следните направления:

- Многоезичието и дидактиката и методиката на многоезичието в обучението по съвременни езици
- Дейностноориентираният подход в чуждоезиковото обучение
- Оценяване на учебните постижения
- Педагогическата практика в обучението на бъдещи учители по чужд (немски) език
- Методически ръководства, учебни комплекси и учебни материали по немски език

1. Многоезичието и дидактиката и методиката на многоезичието в обучението по съвременни езици

В монографията *Многоезичието в обучението по съвременни езици. Издателска къща “Анубис”*. 2012. (№ 1 от списъка с представените за участие в конкурса

публикации) се изследва развитието и съвременното състояние на дидактиката и методиката на многоезичието. Актуалността на научното изследване се определя от същественото значение, което се отдава на многоезичието в Съвета на Европа и в Европейския съюз от една страна и от друга страна от незадоволителното приложение на концепцията за многоезичието в обучението по съвременни езици в нашата страна. Освен това трябва да се подчертае, че теоретичните и емпиричните изследвания в областта на многоезичието и на дидактиката и методиката на многоезичието в българския контекст са недостатъчни. Целта на изследването е въз основа на проучените многобройни публикации в изследваната област предимно от немскоезичната научна литература да се разработят теоретичните основи, цели и принципи на дидактиката и методиката на многоезичието и да се обоснове приложението на дидактико-методическите постановки в областите, свързани с обучението по съвременни езици. Във връзка с поставената цел най-напред са разгледани по-съществените мерки, инициативи и публикации на Европейския съюз (ЕС) и препоръките на Съвета на Европа във връзка с многоезичието, което позволи да се проследят целите на езиковата политика на ЕС: запазване и утвърждаване на езиковото многообразие, насърчаване на преподаването и изучаването на чужди езици, и насърчаване на многоезичието, т.е. многоезичие за всеки гражданин на Европа. Владеенето на само един съвременен език със световно разпространение, като английския език, вече не е достатъчно, необходимо е всеки гражданин на Европа да владее освен майчиния си език два други езика. Основните документи на Съвета на Европа, които имат пряко отношение към проблематиката на многоезичието, – Общата европейска езикова рамка – преподаване, учене, оценяване и Европейското езиково портфолио – се разглеждат с оглед на приноса им за развитие на многоезичието.

В монографичния труд се прави теоретичен анализ на сравнително новата дидактика и методика на многоезичието, като тя не се разглежда като абсолютно нова дидактико-методическа концепция за преподаване и учене на чужд език, а представлява по-нататъшно развитие и профилиране на комуникативния подход. Изяснява се понятието многоезичие и видовете многоезичие, както и позицията на немския език в контекста на европейското многоезичие. За да се изяснят теоретичните основи на дидактиката и методиката на многоезичието се анализират процесите и моделите на езикоусвояването и на ученето на чужди езици, като се посочват сходствата и различията при усвояването на майчиния език (E1), първия чужд език (E2) и втория

чужд език (ЕЗ), и трите основни аспекта при изграждане на многоезичието: разширяване на декларативните знания, разширяване на процедуралните знания и разширяване на межкултурните знания, които са основни компоненти на обучението по следващи езици. Анализира се ролята на две концепции, които лежат в основата на дидактиката и методиката на многоезичието, а именно трансферът на езикови знания, стратегии и техники на учене и межкултурни знания и концепцията за езиковото съзнание и съзнателността на учене като основни фактори за развитието на многоезичието. Изясняват се основните принципи на дидактиката и методиката на многоезичието. Анализира се концепцията за междуезиковото разбиране като съществен принос за развитие на многоезичието и по-конкретно за развитие на рецептивни компетенции при езици от едно езиково семейство.

Развитието на многоезичието на основата на постановките на дидактиката и методиката на многоезичието води до промени в езиковото обучение в училище, както и в базовото и продължаващото обучение на учители по чужди езици и при разработване на учебни комплекси по съвременни езици. С оглед развитие на индивидуалното многоезичие на учениците се правят предложения за приложение на постановките на дидактиката и методиката на многоезичието, а именно интегративен подход към многоезичието, диверсификация на предлаганите езици, диференциране на учебните цели, общ езиков курикулум и др. За осъществяване на новите изисквания са необходими и нови компетенции на учителите по чужди езици, които от преподаватели по конкретен език трябва да се превърнат в “експерти” по съвременни езици. Посочват се изискванията към базовото и продължаващото обучение на учителите по съвременни езици. Концепцията за многоезичието постепенно намира приложение и в учебните комплекси по съвременни езици. Формулирани са няколко изисквания относно приложението на целите и принципите на дидактиката и методиката на многоезичието в съвременните учебни комплекси по немски език, като се посочват примери от учебници от български и немски автори.

Проведено е емпирично изследване (анкетно проучване) с ученици с цел да се получат емпирични данни за ситуацията на езиковото обучение в училище, езиковия репертоар на учениците, взаимодействието между изучаваните езици, нагласите към съвременните езици и към ученето на езици в училище и след завършване на средното образование. Получените данни са систематизирани и представени графично и таблично.

Основни научни приноси на монографичния труд:

1. За първи път в областта на чуждоезиковото обучение в България е проведено цялостно теоретично изследване на дидактиката и методиката на многоезичието.
2. Многоезичието се дефинира като лична комуникативна компетентност, за която допринасят всички езикови знания и опит, като езиците са взаимосвързани и си взаимодействат. Многоезичието се основава на *общата* езикова способност на индивида, която предполага взаимосвързано преподаване и учене на езиците.
3. Обосновани са теоретичните основи, целите и принципите на дидактиката и методиката на многоезичието.
4. Въз основа на теоретичните постановки са направени предложения за развитие на многоезичието в училищен контекст.
5. Обосновава се необходимостта от промени в обучението на учители по чужди езици и са направени съответни предложения.
6. Разработени са изисквания за приложение на постановките на дидактиката и методиката на многоезичието в учебниците по чужд (немски) език.
7. Анкетното проучване доказва, че анкетираните ученици отговарят на европейската формула 1 плюс 2 (майчин език плюс два други), но това многоезичие е по-скоро адитивно, отколкото интегративно. Резултатите показват също положителните нагласи към изучаваните езици, осъзнаване на значението на владенето на повече от един чужд език и готовност за учене през целия живот.

Статиите в областта на многоезичието и дидактиката и методиката на многоезичието (№ 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20 и 21) разглеждат отделни аспекти на тази проблематика. В публикациите *Mehrsprachigkeit im Fremdsprachenunterricht. V. Международна конференция “Езикът – феномен без граници”, 12. – 14.06.2008. Варна. (CD).* (№ 13) и *Многоезичността в чуждоезиковото обучение. В сп. Чуждоезиково обучение, кн. 5/2008, с. 4-9.* (№ 14) най-напред се изяснява понятието “трети езици” или “следващи езици” като езици, които се изучават във времева последователност след първия чужд език като втори, трети, четвърти и т.н., както и разграничаването на три вида многоезичие от гледна точка на обучението по чужд език: ретроспективно многоезичие, ретроспективно-проспективно многоезичие и проспективно многоезичие.

Твърдението за една обща езикова способност води до съществени изводи за изучаването на следващи езици: родният език не се изключва от обучението по чужд език, езиковият опит и стратегиите за учене по първия чужд език придават нови измерения на обучението по следващи езици. Въз основа на тези изводи се разглежда ролята на родния език и на обучението по роден език (E1) и на първия чужд език (E2) и обучението по първия чужд език при изучаването на E3, като се посочват конкретни възможности за използването на езиковите знания и езиковия опит.

Конкретният принос на тези публикации се състои в изясняването на възможностите за приложение на езиковите знания по езиците, съставлящи езиковия репертоар на учещите, и стратегиите на учене при изграждане на многоезичието.

Приносът на публикацията *Методика на многоезичието – същност, цели, принципи*. В: *Сборник с доклади от Конференция, посветена на 120-годишната история на преподаването на класически и нови филологии в СУ “Св. Климент Охридски”- “Езици и култури в диалог”*. 14.-15.11.2008. София: УИ “Св. Климент Охридски”. с. 609-616. (№ 15) се състои в разширяване на изследването на методиката на многоезичието по посока на целите (разширяване на езиковите знания и разширяване на съзнателността на учене) и принципите на методиката на многоезичието: когнитивно учене, развитие на рецептивните дейности като основа и изходна точка на ученето, ориентиране към учебното съдържание, ориентиране към текстовете, икономичност на учебния процес. Посочват се конкретни примери за приложението на тези принципи при последователността английски език – немски език.

В статията *“Аспекти на многоезичието в съвременните учебници по немски език”* В: *Сборник с доклади от Националната междууниверситетска конференция “Език, литература, многоезичие”*. 30.-31.05.2009. НБУ. София: Издателство на НБУ. С. 243-253. (№ 17) се изяснява ролята на немския език като “типичен” трети език (E3). По смисъла на многоезичния подход в Общата европейска езикова рамка – преподаване, учене, оценяване, третият език трябва да осъществява от една страна връзката с изучаваните преди това езици, като например английски език, и от друга да играе ролята на “мост” (или свързващ език) към други езици, които ще бъдат изучавани по-нататък. Изучаваните преди езици оказват съществено влияние върху обучението по немски език, а то от своя страна оказва влияние върху изучаваните на по-късен етап езици, т.е. обучението по немски език трябва да подготвя бъдещото изучаване на следващи езици. Концепцията за многоезичието се реализира главно в учебните

комплекси и във връзка с това са формулирани определени изисквания, които могат да се разглеждат и като критерии за подбор на учебните комплекси. За да се установи в каква степен съвременните учебници по немски език отговарят на тези изисквания са разгледани учебни комплекси от български автори и от немски автори, като се посочват конкретни примери.

В резултат на анализа на учебните комплекси се установява, че съвременните учебни комплекси по немски език съдържат някои аспекти на дидактиката и методиката на многоезичието, но въпреки това може да се твърди, че досега няма учебен комплекс, който да осъществява последователно и целенасочено концепцията за многоезичието. В това се изразява и приносният характер на тази публикация.

Методиката на чуждоезиковото обучение използва научните достижения на редица сродни науки. Това се отнася и за методиката на многоезичието, тази тема се разглежда в статията *“Методиката на многоезичието и сродните ѝ науки”*. В сп. *Чуждоезиково обучение*, кн.1/2011, с. 6-15. (№18). Интегралният характер на методиката на многоезичието предполага използването на данни от редица науки, чиито предмети на изследване имат общи, пресечни точки с тези на методиката на многоезичието. Особено важни за развитието на методиката на многоезичието са науки, чийто предмет на изследване не се ограничава само върху изследването и усвояването на отделни езици и култури, а се вземат под внимание и връзките помежду им. Такива научни направления са например интерлингвистиката, интеркултурната педагогика. Разгледани са връзките на методиката на многоезичието с дидактиката, лингвистиката и направлението интерлингвистика, културология, психоллингвистика, межкултурна психология, политология.

Изясняването на връзките на методиката на многоезичието с нови научни направления е приносният момент на настоящата статия.

Статията *“Езиковото съзнание в обучението по съвременни езици”*. В сп. *Чуждоезиково обучение (под печат)* (№20) изследва концепцията за езиковото съзнание и съзнателността на учене на езици, която има съществено значение за изграждане на многоезичието.

От средата на 90-те години на 20 век вследствие на новата когнитивна ориентация на методиката на обучението по роден език и чужди езици езиковото съзнание/езиковата съзнателност се превръща в едно от централните понятия в тази

сфера, на което се позовават почти всички съвременни дидактически изследвания. Конструктът езиково съзнание (англ. *language awareness*; нем. *Sprachbewusstsein/Sprachbewusstheit*) се отнася не само за езика и езиковата употреба, но и за ученето и за преподаването на езици. Приема се, че езиковото съзнание допринася за подобряване на езиковите знания, на езиковите дейности, на способността за учене и за преподаване на езици. Във връзка със социокултурния контекст на езика се смята освен това, че езиковото съзнание води до подобряване на отношенията с другите хора и култури и допринася за по-добро разбиране на манипулативната употреба на езика. Езиковото съзнание се определя като осъзнаване на човешката езикова способност и значението ѝ за мисловната дейност, ученето и социалната дейност. Съществен момент в концепцията за езиковото съзнание е, че тя не е връщане към езиково обучение, поставящо в центъра на учебния процес преподаването на граматиката и езиковата коректност, а представлява цялостна концепция, която обхваща различни измерения на езиците и ученето на езици, както и съответните когнитивни процеси, рефлексия, нагласи, емоции и т.н. на учещите и ползвателите на езици. Тези различни нива на езиково съзнание си взаимодействат и представляват интегративна концепция за учене и преподаване. Езиковото съзнание се проявява в пет различни измерения – афективно, социално, политическо, когнитивно и перформативно.

Въз основа на изследването може да се твърди, че активирането на езиковото съзнание има една обща цел – да се подпомогне усвояването и ученето на езици чрез разсъждения и обсъждане на езиковите явления и на процеса на учене. Това се отнася както за ученето на първи (майчин) език, така и за изучаването на чужди езици, като приложението на концепцията за езиковото съзнание дава възможност за създаване на връзки между езиците, учебните предмети и различните степени и форми на училищното образование.

Публикацията “*Многоезичието в училище*”. В сп. *Чуждоезиково обучение (под печат)* (№ 21) изяснява ролята на училищното образование и езиковото обучение за развитие на индивидуалното многоезичие. Една от задачите на модерната образователна политика е подготовката на учениците за многоезичната действителност. Тази задача не може да се постигне в рамките на традиционното чуждоезиково обучение, където всеки отделен език се преподава и учи изолирано. Приносният характер на статията се изразява в предлаганите нови възможности за изграждане на

многоезичието в училищен контекст: учене чрез приложение на езиковите знания, интегрирано изучаване на учебен предмет и език, създаване на общ езиков курикулум; преосмисляне на последователността на изучаваните езици.

2. Дейностноориентираният подход в чуждоезиковото обучение

Дейностноориентираният подход, който се развива в рамките на комуникативния подход, е предмет на изследване в публикации № 8, 9, 10, 11, и 12.

В статиите *“Handlungsorientierter Fremdsprachenunterricht”*. В сп. *Чуждоезиково обучение*, кн. 6/2004, с. 37-43. (№ 8) и *“Дейностноориентирано обучение по чужд език”*. В: *Юбилейна конференция на ФКНФ „Словото – класическо и ново”*, том 2. *София: 2005, с. 476-481* (№ 10) се изяснява същността на дейностноориентирания подход като цялостно и активно обучение, при което договорените между преподаващия и учещите резултати/продукти ръководят организацията на учебния процес, така че мисловната и практическата дейност на учещите взаимно се уравновесяват. Дейностноориентираният подход е цялостен подход, т.е. в процеса на учене участват когнитивни, емоционални и практически аспекти; насочен е към учещите, т.е. те усвояват умения за самостоятелно учене, за вземане на решения и за решаване на проблеми. В центъра на обучението стои резултатът от съвместната дейност, като учещите поемат отговорност, планират и изработват определен продукт. Приложението на дейностноориентирания подход в учебния процес оказва влияние върху всички аспекти на образователния процес: върху институцията училище, обучаващите, учебното съдържание, методите и учещите. В публикациите се разглеждат също така възможните продукти на дейностноориентираното обучение, както и класификациите на дейностноориентираните методи според обхвата и според функциите.

В статията *„Handlungsorientierter DaF-Unterricht“* (2007). In: *Sammelband - VIII. Tagung des Verbandes der Deutschlehrer und Germanisten der Slowakei. “Motivation für Deutsch”. 30.08. – 02.09.2006 in Nitra (Slowakei). С. 137-142.* (№ 12) се посочват характеристиките на дейностноориентираните методи: активиране и мотивиране на учещите, използване на всички сетива, взаимодействие между мисловната и практическата дейност на учещия, насърчаване на креативността и кооперирането, на самостоятелното учене, на саморефлексията, усвояване на стратегии и техники на учене, развитие на методическа компетентност. Представят се някои от по-често използваните в практиката на обучението дейностноориентирани методи, тяхната

функция в учебния процес и методическата организация на приложението им: *ABC-Listen-Methode*, *Brainstorming (Gedankensturm)*, *Mind-Map (Gedankenkarte)*, *Lernstationen*, *Projekt*. Посочени са фазите и организацията на дейността на учещите при приложението на дейностноориентирания подход.

Публикацията „*DaF-Unterricht – offen, handlungsorientiert, spielerisch*“. In: *“Sprache – Kulturen – Identität. Schule und Fortbildung für Europäer von morgen”*. Akten der 3. Internationalen Konferenz des Comenius-Netzwerkes DAF-SÜDOST 08. - 09. September 2006 in Athen /Pallini. Griechenland. (№ 11) представя някои отворени, дейностноориентирани и игрови форми на работа, онагледени с примери на немски език: *Ampelspiel*, *ABC-Listen-Methode*, *Mind-Map*, *Kopfstand*.

Статията *“Schreiben lernen – spannend und motivierend”*. In: *“Fremdsprache Deutsch Europäisch”*. Akten der 2. Internationalen Konferenz des Comenius-Netzwerkes DAF-SÜDOST in Szigetzentmikols/Budapest. Ungarn. 08.09. – 11.09.2005. 23-33. (№ 9) разглежда една от продуктивните дейности в обучението по чужд език – писането като творческа дейност, което подпомага развитието на другите речеви умения и личностното развитие на учещия. На основата на модела за развитие на писането, разработен от Бернд Каст, се посочват възможности за дейностноориентирано развитие на това умение. С помощта на подходящи примери се представят дидактико-методически похвати, които мотивират учещия, събуждат интереса към речевата дейност писане и стимулират креативността.

Приносът на публикациите за дейностноориентирания подход в обучението по чужд (немски) език се състои в изясняването на същността на този подход като нова ориентация на комуникативния подход и на възможностите за неговото приложение, както и класификацията на дейностноориентираните методи, изясняване на функцията им и техните предимства като творчески методи, насърчаващи работата в екип и самостоятелното и отговорно учене и осъществяващи междупредметни връзки.

3. Оценяване на учебните постижения

Проверката и оценката като един от най-съществените аспекти на обучението по чужд език са предмет на изследване в хабилитационния ми труд за получаване на научното звание “доцент”: *“Проверка и оценка на учебните постижения в обучението*

по чужд (немски) език”. На тази тема са посветени публикации № 2, 3, 4 и 5, в които се разглеждат някои от аспектите на проверката и оценката на учебните постижения.

В статията *“Проверка на учебните постижения в обучението по чужд език - значение и функции, съдържание, видове и форми”*. В сп. *Чуждоезиково обучение*, кн. 5/1998, с. 58-65. (№ 2) се изясняват ролята и функциите на проверката на учебните постижения, като се посочва взаимозависимостта между целите, учебното съдържание и методите на обучение и похватите и формите на установяване и измерване на резултатите. Проверката предоставя на преподаващия необходимата информация за резултатите от обучението и служи като основа за оценяване на знанията и уменията на учащия и същевременно дава информация на учащия за постиженията и пропуските му в изучаването на конкретния език. Тясната взаимовръзка между учебните цели и съдържанието и формите на проверка означава, че съдържанието, похватите на обучение и видовете упражнения трябва да се възпроизвеждат и като форми на контрол. Обект на проверката са рецептивното и продуктивното речево поведение на учащия. Посочват се видовете проверка от гледна точка на целите, които се преследват: установяване на входното равнище на езиковата компетентност, установяване на междинното равнище на езикова компетентност и установяване на крайното равнище на езикова компетентност. Прави се разграничение между стандартизирани и нестандартизирани форми на проверка.

В статията *“Проверка на учебните постижения в обучението по чужд език - изисквания, на които трябва да отговарят езиковите тестове и изпити. Типология на тестовите задачи”*. В сп. *Чуждоезиково обучение*, кн. 4/1999, с. 33-46. (№ 3) се дискутират изискванията, на които трябва да отговарят езиковите тестове: валидност, надеждност и обективност, като се онагледяват с конкретни примери. Предлага се типология на тестовите задачи според критерия “отвореност/затвореност”. Според този критерий се разграничават три типа тестови задачи: отворени, полуотворени и затворени. Всеки тип задачи и видовете, които спадат към съответната група, се характеризират с оглед на приложението им и се изясняват с примери от учебници по немски език. Предложена е схема на типологията на тестовите задачи с оглед на целта, за която се използват, както и на техните предимства и недостатъци.

Статиите *“Проверка на уменията за четене”*. В сп. *Чуждоезиково обучение*, кн. 6/1999, с. 24-38. (№ 4) и *“Проверка на уменията за слушане”*. В сп. *Чуждоезиково обучение*, кн. 2/2000, с. 30-40. (№ 5) се основават на предишните две публикации (2) и

(3) и на тази основа разглеждат проверката на двете рецептивни умения – четене и слушане – с цел установяване на междинното равнище на тяхното развитие, което се извършва с нестандартизирани езикови тестове. Посочват се изискванията, на които трябва да отговарят текстовете за четене и слушане според целта – глобално разбиране, селективно разбиране и детайлно разбиране, и се представят подходящи тестови задачи, онагледени с примери на немски език. Предложена е и система за оценка на езиковите тестове за проверка на четенето и слушането.

Приносът на статиите, посветени на проверката и оценката на учебните постижения, се състои в теоретичната обосновка на този аспект от чуждоезиковото обучение и представянето на типология на тестовите задачи, която има теоретико-приложен характер. Запознаването с теоретичните и приложните аспекти може да помогне на преподаващите сами да съставят нестандартизирани езикови тестове с оглед на конкретните условия на обучение.

4. Педагогическата практика в обучението на бъдещи учители по чужд (немски) език

Темата е разгледана в две статии “*Педагогическа практика - цели, съдържание, организационни форми*”. В сп. *Чуждоезиково обучение*, кн. 5-6/2000, с. 30-36. (№ 6) и “*Unterrichtsbeobachtung in der Deutschlehrausbildung*”. В: *Kongress der Germanisten Südosteuropas „Sprache – Kommunikation – Verständigung: Deutsch – die Sprache, die uns verbindet*. 22-24.06.2000. В. Търново. С. 550-556. (№ 7).

Педагогическата практика е съществена част от дидактико-методическата подготовка на бъдещите учители по чужд език, при която се осъществява приложението на теоретичните методически знания в практиката на обучението. Основната цел на педагогическата практика е изграждане на преподавателска компетентност, която съдържа следните компоненти: придобиване на умения за наблюдение, оценка и анализ на уроци; придобиване на умения за планиране и провеждане на урок с различни учебни цели; придобиване на умения за анализ и рефлексия на собствен урок; умения за пренос на положителен опит. Изяснява се учебното съдържание и конкретните задачи на педагогическата практика в нейните три части: хоспитиране, текуща педагогическа практика и преддипломна педагогическа практика.

Особено внимание се обръща на наблюдението на уроци, провеждани от базовия учител и от стажант-учители. При наблюдението на уроци по чужд език съществени са два аспекта: целта на наблюдението и отношението между наблюдаван и наблюдаващ. Наблюдението може да се провежда с цел обучение и с цел оценка. Наблюдението с цел обучение подкрепя и обогатява изграждането на преподавателската компетентност, като решаващо значение има готовността на обучаващия да представи собствения си урок не като модел, а като повод за дискусия. В статията се разглеждат и двете форми на наблюдение – неподготвено и подготвено, като се посочват положителните и отрицателните страни, както и различни възможности за подготовка за наблюдение на урок.

Въпреки че в статиите не се разглеждат всички аспекти на педагогическата практика, те дават своя принос за изясняване на функцията на тази съществена част от базовото обучение на учители по чужд език за придобиване на преподавателска компетентност, която се доразвива в последващото обучение.

Публикацията *“DaF-Unterricht in Bulgarien und der Bulgarische Deutschlehrerverband. 20 Jahre nach der Wende – Rückblicke, Ausblicke”*. In: *BDV-Magazin, 2011, с. 1-6*. (№ 19) проследява развитието на обучението по немски език през двадесетгодишния период след промените през 1989 г. Анализира се ситуацията на институционализираното обучение по немски език във всички степени на българското училище, ролята и мястото на немския език в училищния курикулум, разработването на учебни комплекси и учебни материали по немски език от български автори, базовото и продължаващото обучение на учители. Посочва се дейността на Дружеството на преподавателите по немски език в България¹ във връзка с посочените аспекти. В критичен дух са посочени постиженията, но също така и някои проблеми, във връзка с което са набелязани бъдещи перспективи за развитието на обучението по немски език с оглед на изискванията и препоръките на Съвета на Европа и Европейския съюз.

Методически ръководства, учебни комплекси и учебни материали по немски език

¹В продължение на седем години бях председател на Дружеството на преподавателите по немски език в България.

Разработването на учебни комплекси и учебни материали по мое мнение е неотменна част от теоретико-приложната дейност на преподавателя и изследователя в областта на методиката на чуждоезиковото обучение. Реален израз на тази дейност са представените методически ръководства и учебните комплекси по немски език.

Публикации № 22, 23, 24 и 25 представляват методически ръководства за учебните комплекси *“Der Topf auf dem Kopf 4”* (първо и второ преработено издание, 2000, 2001), *“Der Wundertopf (4. Klasse, 2005)”* и *“Deutsch für dich (5. Klasse, 2006)”*, които имат важно значение за оптималното функциониране на съответния учебен комплекс и за планирането и провеждането на учебния процес. Методическите ръководства съдържат целите и специфичните особености на обучението по немски език в съответния клас, описание на авторската концепция и структурата на учебния комплекс и функциите на всяка негова част, както и специфични методи и форми за оценяване на учебните постижения, допълнителна страноведска и лингвистична информация. Представените методически разработки представляват ценна помощ за учителите, но не трябва да се разбират като готови рецепти за изпълнение, напротив от учителя се изисква творчески подход при планирането и подготовката на конкретното учебно занятие с оглед на конкретните условия на обучение. Методическите ръководства съдържат също така и транскрипция на текстовете и упражненията за слушане. Разработени са в съавторство, като авторите имат равностойно участие.

Учебните комплекси *“Der Topf auf dem Kopf 4”* (първо и второ преработено издание, 2000, 2001) (№ 26, 27, 28, 29) са разработени за 4. клас на началния етап на основната образователна степен в системата на българското образование за варианта на учебен план с изучаване на чужд език от 1. клас. Учебният комплекс е четвъртата част от учебната система по немски език за този етап и включва учебник, работна тетрадка, книга за учителя и касета. Разработен е на основата на комуникативния подход, както и на основата на специфичните принципи на ранното чуждоезиково обучение: цялостно обучение, дейностноориентиран подход, преобладаващо игрово изучаване на немския език, методическо разнообразие, установяване на постижения, а не оценка на знания, създаване на непринудена вежда атмосфера. Рецептивните и продуктивните умения се развиват паралелно. Учебникът и работната тетрадка предлагат автентични текстове и различни текстови разновидности (стихотворения, приказки, кратки разкази, песни, гатанки, инструкции). Изучаването на езика е вплетено в различни дейности – апликиране, моделиране, рисуване, пеене, игри. Предлагат се и възможности за

диференцирана работа с учениците. Учебният комплекс е одобрен от Министерството на образованието, науката и младежта и е действащ учебник през периода 2001/2002 – 2004/2005 учебна година.

Учебният комплекс *“Der Wundertopf”* (2005), (№ 30, 31) е предназначен за 4. клас на началния етап на основната образователна степен в системата на българското образование за варианта на учебен план с изучаване на чужд език от 2. клас. Учебният комплекс включва учебник, работна тетрадка, книга за учителя и диск и е разработен на основата на комуникативния подход и на специфичните принципи за ранното чуждоезиково обучение, както и на основата на учебната програма по немски език за 4. клас. Учебникът и тетрадката са изградени на модулен принцип, като в отделните модули се разглеждат интересни теми, близки до средата на малките ученици и се предлагат разнообразни задачи и упражнения, изискващи различни дейности. Работната тетрадка предлага упражнения за затвърдяване, прилагане и обобщаване на езиковите знания и за развитие на рецептивните и продуктивните умения. Учебният комплекс е одобрен от Министерството на образованието, науката и младежта и е действащ учебник от 2005/2006 учебна година.

Учебният комплекс *“Deutsch für dich (5. Klasse, 2006)”* (№ 32, 33) е разработен за 5. клас на основната образователна степен в българското училище за немски език като първи чужд език. Той е първият учебен комплекс от учебната система *“Deutsch für dich”* и включва учебник, работна тетрадка, книга за учителя и диск. Учебният комплекс преговаря, систематизира, надгражда, разширява и обогатява езиковите знания и комуникативните умения от началния етап на основната образователна степен и отговаря на образователните изисквания по чужд език (ДОИ) и на учебната програма по немски език за 5. клас. Концепцията на авторите е съобразена с психологическата и социалната характеристика на учениците и с най-новите схващания в методиката на чуждоезиковото обучение. Учебникът и работната тетрадка са изградени на модулен принцип, като в отделните модули се разглеждат теми, съобразени с възрастта и интересите на учениците. В работната тетрадка са включени два теста за проверка и оценка на учебните постижения в края на първия срок и в края на учебната година. Учебният комплекс е одобрен от Министерството на образованието, науката и младежта и е действащ учебник от 2006/2007 учебна година.

Учебните комплекси са разработени в съавторство при равностойно участие на авторите.

Приносният характер на учебните комплекси, които са основното средство за учене на чужд език, е приложението на теоретичните дидактико-методически постановки и съвременните концепции за преподаването и ученето на чужди езици и по-конкретно на немски език, както и творческият и иновативен подход на авторите към разработване на учебното съдържание.

Материалите, публикувани в интернет - № 34, 35, 36, 37 и 38, са разработени в рамките на проекта *DAF-SÜDOST - Ein europäisches COMENIUS-Netzwerk für Deutsch als Fremdsprache 109853-CP-1-2003-1-GR-COMENIUS-C3* (Европейска мрежа за немски като чужд език) през периода 2003 – 2006 г., на който бях координатор от Софийския университет. В учебния материал *“Unterrichtsprojekt zum Thema „Körperteile und Beschwerden“* (№ 34) се представя приложението на дейностноориентирания метод *Lernstationen* във връзка с посочената тема. Сценария съм разработила и изпробвала в учебна група на ниво А1 от Общата европейска езикова рамка. Участващите оцениха много положително проведения проект.

Публикацията *Gehirn und Bewusstsein. Unterrichtsentwurf zur Vorbereitung auf TestDaF* (№ 35) представлява също сценарий за разработване на посочената тема, като целта е развитие на уменията за четене с приложение на различни стратегии и систематизиране на определени граматични явления въз основа на предложените текстове. Разработката е предназначена за участници в курс за подготовка за изпита *TestDaF* (ниво С1 според Общата европейска езикова рамка) и също е изпробвана от мен, като отзивите на участниците са много добри.

Публикациите *„Handlungsorientierter DaF-Unterricht“* (№ 36), *„Projektarbeit im DaF-Unterricht“* (№ 37) и *„Handlungsorientierter Fremdsprachenunterricht“* (№ 38) представляват сценарии за уъркшоп на тема дейностноориентирано обучение по немски език, които съм провела в рамките на международни конференции в Керава (Финландия), Любляна (Словения) и Виго (Испания) с преподаватели по немски език.

Целта на уъркшоповете беше запознаване на преподавателите с дейностноориентирания подход, изпробване на някои от дейностноориентираните методи (в Керава – *Lernstationen* и проект; в Любляна – работа по проекти; във Виго – *ABC-Listen-Methode, Brainstorming, Mind-Map, Lernstationen, Kleinprojekt, Großprojekt*) и изработване на собствени учебни материали.

Публикуваните на интернет-страницата на проекта *DAF-SÜDOST - Ein europäisches COMENIUS-Netzwerk für Deutsch als Fremdsprache* сценарии са достъпни на широк кръг от преподаватели и специалисти и могат директно да се използват в обучението по немски език, както и за провеждане на последващо обучение на учители по немски език.

10.02.2012 г.